

YOSH FUTBOLCHILARNI MUSOBAQA FAOLIYATIDAGI TAKTIK O‘YIN HARAKATLARINI BAHOLASH

Abdumutalov Azamat Akramjon o‘g‘li

Namangan Davlat Universiteti

E-mail: azamat.rakhmatullayev@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada 10-11 yoshli futbolchilarni musobaqa sharoitidagi taktik o‘yin harakatlarini baholash va taktik fikrlashlarini tahlil qilish maqsadida tajriba sinov ishlari o‘tkazilgan

Kalit so‘zlar: Taktik tayyorgarlik, taktik epizod, yosh futbolchilar, futbol maktabi, kompyuter dasturi

EVALUATION OF TACTICAL GAME ACTIONS OF PLAYERS IN COMPETITION CONDITIONS

Abstract: In this scientific article, experimental work was carried out to evaluate the tactical game movements and tactical thinking of 10-11-year-old players in the competition environment

Key words: Tactical training, tactical episode, young players, football school, computer program

Respublikamizda iqtidorli futbolchilarni tanlash va tayyorlashning samarali tizimini yaratish, milliy terma jamoalar va professional futbol klublari uchun sifatli sport zaxirasini shakllantirish, xalqaro talab va standartlar asosida futbol bo‘yicha trener va hakamlarni tayyorlash borasida muhim ishlar amalga oshirilmoqda. Iste’dodli va salohiyatli futbolchilarni tanlash, milliy futbolimizni qo‘llab quvatlash va rivojlantirish, yosh futbolchilarda professional ishtiyoq, mahorat hamda ko‘nikmalarni yuksaltirish, mahoratli charm to‘p ustalaridan mamlakat klublari va

terma jamoalariga ishonchli zaxira shakllantirishga muhim ahamiyat kasb etadi. Mahaliy olimlar va murabbiylar hamda pedagoglar tomonidan yosh futbolchilarning tayyorgarligini yanada yaxshilash va musobaqa faoliyatidagi texnik-taktik harakatlaridagi samaradorlikni oshirishga qaratilgan ko‘pgina takliflar bildirilganligiga qaramay, xalqaro futbol musobaqlarida yosh futbolchilarimizning maydondagi tezkor va aniqlik bilan taktik fikr yuritishlaridagi nuqsonlar, hujumni tashkil etish, maydon markazini egallash, himoya hududi bo‘yicha taktik harakatlarida xatoliklar yaqqol ko‘rinib qolmoqda. Bu esa futbolchilarimizni zamon talabiga xos o‘yin taktikalarini o‘zlashtirgan va universal o‘yinchi tayyorlash muammolaridan hisoblanadi.

Tadqiqot olib borilishi. Biz tadqiqotimizda taktik tayyorgarlikni ya‘ni futbolchilarning taktik fikrlashlarini baholashda bir qancha uskuna vositalarning ishlatilishi va qo‘llanilishi bo‘yicha tahliliy ishlarni olib bordik. Bir qancha soha mutaxassislari A.A. Artiqov, O.Yo. Bektorov, A.T. Shermuxamedovlar yosh futbolchilarning taktik tayyorgarligini rivojlantirishda o‘z fikrlarini bildirib o‘tishgan [1, 2, 3].

M.A.Godik, O.A.Saydlar [4] o‘z taktik fikrlash qobiliyatini o‘rganishda futbol taktik yechimlarni aniqlik va tezkorlik bilan yechish kerakligini ta‘kidlashadi. Futbolchilarning taktik bilimlarni o‘rganishda berilayotgan vazifalar yoki o‘yin vaziyatiga xos vaziyatlarning qiyinchilik darajasi orqali belgilanishini e‘tirof etishadi.

Yosh futbolchilarni tayyorlashda o‘yin taktikasini o‘zlashtirish hamda o‘yin sharoitlariga yaqin taktik usullarni qo‘llashda murabbiy ko‘rsatmalari muhimidir. Yosh futbolchilarni taktik tayyorgarligini tarbiyalashda murabbiylarning qarashlari har xil bo‘ladi. Ko‘pgina murabbiylar futbolchilarning taktik tayyorgarligini o‘yinlari orqali baholashadi. Bugungi kun futboli esa, futbolchilarning tayyorgarligida mashg‘ulotlarda qo‘llaniladigan interfaol usullar va zamonaviy asbob-uskunalardan kengroq foydalanishni taqazo etmoqda.

Tadqiqot davomida futbolchilarning taktik fikrlashlarini o‘rganuvchi “Futbolchilarning taktik fikrlash qobiliyatini aniqlash” kompyuter dasturidan foydalanildi. Kompyuter dasturining ishlash mexanizmi bo‘yicha 20 ta taktik epizod

monitorda namoyon bo‘ladi (1 epizodga 5 soniya) hamda taktik epizodlar (bir epizodga 1 balldan jami barcha epizodga 20 balldan) tezkor reaksiya va aniq belgilash hisobga olinadi. Bu futbolchining taktik fikrlashdagi tezkor reaksiyasi va aniqligini ko‘rsatadi. Taktik epizodlarga o‘yin vaziyatidagi ya‘ni, to‘pni to‘g‘ri uzatish, ofsayd holatini yuzaga keltirish va ofsayd holatiga tushmaslik, hujum va himoya zonalarida to‘g‘ri vaziyatga chiqish, o‘yin qoidalari bo‘yicha o‘yinni tashkil etish kabi taktik vaziyatlar mujassamlashtirilgan.

Ushbu kompyuter dasturi bo‘yicha Namangan shahrida faoliyat olib boruvchi “BO‘SM-№1”, “BO‘SM-№2” futbol maktablari tarbiyalanuvchilarining taktik tayyorgarliklari baholandi.

Har bir akademiya va futbol maktabidan 15 nafar yosh futbolchilar kompyuter dasturi bo‘yicha baholanishdi. Futbol akademiyasi hamda maktabining kompyuter dasturi bo‘yicha o‘rtacha natijalari 1-jadvalda aks ettirilgan.

1-jadval

Yoshli futbolchilarning (U-14) kompyuter dasturi orqali taktik fikrlash qobiliyatlarini baholash natijalari (har bir jamoadan n=15)

№	Jamoalar	Bir taktik epizodga ketgan vaqt (soniya)		Taktik epizodlarni aniq yechish (ball)	
1.	BO‘SM №1	2,9	2,4	13	14
2.	BO‘SM №2	3,0	3,1	13	12

Jadvaldagi natijalardan BO‘SM №1 tarbiyalanuvchilari kompyuter dasturi bo‘yicha taktik epizodlarni tezkor va aniqlik bilan yechishdagi ko‘rsatkichlari BO‘SM №2 futbol maktabi tarbiyalanuvchilaridan samaraliroq bo‘lgan. BO‘SM №1 tarbiyalanuvchilari 2,4 soniyali natijalarni ko‘rsatishdi. Taktik epizodlarni aniq yechishda BO‘SM №1 tarbiyalanuvchilari o‘rtacha 14 balli ko‘rsatgichga ega. BO‘SM №2 futbol maktabi tarbiyalanuvchilarning kompyuter dasturi bo‘yicha baholangan taktik tayyorgarliklari qoniqarli darajada ekanligi aniqlandi. Chunki ulardan olingan

natijalar bo'yicha taktik vaziyatlarni tezkor yechishda o'rtacha 3,1 soniya vaqt sarflangani, taktik epizodlarni aniq yechishda 12 balldan kam ball to'plashganini kuzatishimiz mumkin.

Namangan shaxrida faoliyat olib borayotgan 10-11 yoshli futbolchilarning 30 dan ortiq o'yinlari kuzatildi va taktik ko'rsatkichlar bo'yicha quyidagi natijalar olindi. BO'SM №1 jamoalari har bir raqib jamoalariga qarshi o'yinda hujumkor uyin taktikasida harakatlanishgan hamda bu hujumlarning 10-12 tasi xavfli hujumlarni tashkil etadi. Mavsum davomida ushbu jamoalar boshqa jamoalarga qaraganda xujumkor o'yin orqali raqiblari darvozasiga bir o'yinda o'rtacha 2 ta gol kiritishga erishganlar. Himoyada ishonchli o'yin ko'rsatishda ushbu jamoalarning ko'rsatkichlari ham ancha yaxshi, ular tomonidan bajarilgan himoyada raqib standart vaziyatlarini bartaraf etish va ofsaydni yuzaga keltirishdagi harakatlari ancha ishonchli amalga oshirilgan. Xozirgi zamon futbolida himoyada raqib hujumini samarali bartaraf etishdagi taktik o'yin “ofsayd”ni yuzaga keltirish jamoa himoyachilaridan kattagina sergaklikni, mahoratni talab etmoqda. O'yinda ofsaydni 5-6 marta ishonchli amalga oshirishi jamoa o'yinchilarni taktik tayyorgarligini va butun o'yin davomida to'psiz harakatlanishdagi taktik usullarini samarali ijro etilishini ko'rsatib beradi (2-jadvalga qarang).

2-jadval

Yosh futbolchilarni (U-11) musobaqa sharoitidagi taktik harakatlarini aks ettiruvchi ko'rsatkichlar (n=30)

Ko'rsatkichlar	BO'SM №1		BO'SM №2	
	TO	TK	TO	TK
Hujumlarni tashkil etish (soni)	64	68	59	60
Xavfli hujumlarni uyushtirish (soni)	9	11	8	9
Hujumda standart vaziyatlarni yaratish(soni)	5	6	6	7
Himoyada raqib standart vaziyatlarini bartaraf etish (soni)	7	9	3	4
Ofsaydni yuzaga keltirish (soni)	3	4	1	2

Texnik-taktik harakatlar (soni)	390	402	385	387
Texnik-taktik harakatlarining nuqsoni (%)	58	47	59	58

2-jadvaldagi natijalarga ko‘ra, BO‘SM №2 futbol maktablarining 14 yoshli tarbiyalanuvchilari, chempionat o‘yinlarida xavfli hujumlarni tashkil etish, himoyada raqib standart vaziyatlarini bartaraf etish, ofsaydni yuzaga keltirish kabi taktik harakatlarini aks ettiruvchi ko‘r satkichlarining soni va samaradorligi kam foizda ekanligi aniqlandi.

Jadvaldagi taktik ko‘rsatkichlar bo‘yicha futbol maktabi tarbiyalanuvchilarda farqlanish borligini ko‘rishimiz mumkin. Ya‘ni bizning tadqiqotlarda BO‘SM №1 yosh futbolchilarning taktik tayyorgarliklari yaxshi baholanganligini ularning o‘yindagi taktik ko‘rsatkichlari ham ko‘rsatib berdi. Chempionat o‘yinlaridagi BO‘SM №1 jamoasi tarbiyalanuvchilari texnik-taktik harakatlarining nuqsoni 47 % ni tashkil etgan. BO‘SM №2 futbol jamoalari texnik-taktik ko‘rsatkichlarida nuqsonlar 58 % dan yuqori bo‘lgan.

Yosh futbolchilarning taktik tayyorgarliklarni yuqori darajada bo‘lishi ularni nazariy mashg‘ulotlarda taktik bilimlarni rivojlantirish, taktik ko‘rsatmalarni tushuntirish va o‘rgatish muhimligi mutaxassislar tomonidan ko‘p bora e‘tirof etilgan.

Xulosa. Bugungi kun zamonaviy futbol turli toifadagi musobaqalarda futbolchilarni maydonda tezkor harakatlanish va fikrlashni taqazo etmoqda. Zamonaviy futbol o‘yining tezlashishi zamonga xos futbolchilarni tayyorlashda nazariy mashg‘ulotlarda taktik bilimlarni o‘zlashtirish va taktik fikrlashlarni baholab borish maqsadga muvofiqdir. Yosh futbolchilarning taktik tayyorgarligini o‘rganishda “Futbolchilarning taktik fikrlash qobiliyatini aniqlash” kompyuter dasturidan foydalanish murabbiylarga jamoa haqida quyidagi ma’lumotlarni beradi:

- yosh futbolchilarning musobaqa davridagi taktik tayyorgarligini qanday holatda ekanligini ko‘rstadi.
- yosh futbolchilarning musobaqa faoliyatidagi taktik fikrlash qobiliyati baholanadi.

– dastur orqali nazariy mashg‘ulotlarni samarali tashkil etish imkoniyati yaratiladi.

Zamonaviy futbol o‘yinida samarali takti kani ishonchli tarzda amalga oshirish maydonda harakatlanuvchi futbolchilarning taktik mahoratiga ham bog‘liqdir. Taktik tayyorgarligi yuksak darajada bo‘lgan o‘yinchi, o‘yinning borishi, o‘yin taktikasini anglay olishi bilan xatoliklarga yo‘l qo‘ymaydi, ikki taym mobayinida jismoniy, texnik, psixologik sifatlarini bir maromda ushlab turishi uning tez charachashiga, toliqishiga olib kelmaydi.

Ilmiy-uslubiy adabiyotlarda taktik mashg‘ulotlarning vositalari va usullari yetarlicha taqdim etilgan bo‘lib, ular asosan o‘yin vaziyatida mumkin bo‘lgan harakat usullarining turli xil kombinatsiyalarini o‘rganish bilan tavsiflanadi. Yosh futbolchilarni nazariy va amaliy mashg‘ulotlarda taktikaga oid bilimlarini, ko‘nikmalarini o‘zlashtirib borishlari ularni iqtidorli futbolchi bo‘lib yetishishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Артиков А.А. Мусобақа шароитида малакали футболчилар томонидан бажариладиган техник усулларнинг мақсадли аниқлиги тахлили. Фан-спортга. Илмий назарий журнал №3. 2018 йил. 23-27 б.
2. Бекторов О.Ё. Тактическая подготовка юных футболистов. // Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования. Сб. ст. по материалам XXXII международной научно-практической конференции. -№ 2. – М., Изд. “Интернаука” 2020 г. 117-120 с.
3. Шермухамедов А.Т. Анализ соревновательной деятельности футболистов академии “Пахтакор” (U-16). Система менеджмента качества в вузе: здоровье, образованность, конкурентоспособность. III Международная научно-практическая конференция. Челябинск, 29 апреля 2019 года. 272-274 с.
4. Голомазов С.В., Сайд О.А. Футбол. Тренировка точности юных спортсменов. – М. РГАФК.2004. – 80 с